

FİRMA BÜYÜKLÜĞÜNÜN FİRMA PERFORMANSI ÜZERİNE ETKİSİ* THE EFFECT OF THE COMPANY SIZE ON THE COMPANY PERFORMANCE

Ahmet Zeki DEMİR**

Öz

Yeni girişimcilerin önüne çıkan en önemli sorunlardan birisi büyük firmalar ile rekabet edilemeyeceği ve bu firmaların küçükleri yaşatmayacağı yönündeki sosyal algı baskısıdır. Bu sebeple birçok parlak fikre girişimci girişimde bulunmaktan çekinmektedir. Bu çalışma, bu baskının doğru bir algı üzerine kurulu olarak mı yapıldığını anlamak için yapılmıştır. Bunu yaparken en doğru ve sağlam veriler ile analiz yapılmaya çalışılmış ve bu sebeple bankacılık sektörü analiz için en uygun sektör olarak belirlenmiştir. Değişik büyüklük ve karlılık analizleri sonucunda büyüklük ile karlılık ve verimlilik için bazı bankalar için hiçbir ilişki bulunamazken bazı bankalar için pozitif ve bazı bankalar içinde negatif ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen verilerin ağırlığı büyüklük ile karlılık ve verimlilik arasında ya hiç ilişki olmadığını ya da negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Sonuç olarak büyüklük ile karlılık ve verimlilik arasında genel algıyı doğrulayacak sonuçlara ulaşılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Firma Büyüklüğü, Karlılık, Verimlilik.

Abstract

One of the most important problems new entrepreneurs face is the social pressure on the perception that the entrepreneur cannot compete with the big firms in the sector and that the big companies will not allow small firms to survive. Because of that many bright-minded entrepreneurs are afraid to take the initiative. This study was conducted to understand whether this pressure was based on a correct perception. In doing so, the most accurate and robust data were tried to be analyzed and the banking sector was determined as the most suitable sector for analysis. As a result of different size and profitability analyzes, no relationship found for some banks for size, profitability and productivity, but some banks had positive and some of them had negative relationships. The majority of findings indicate that there is no or negative relationship between size, profitability and productivity. Consequently, there are no conclusions to confirm that the general perception that there is a positive relationship between size and profitability and productivity is true.

Keywords: Firm Size, Profitability, Productivity.

1. GİRİŞ

Otomasyon sistemlerinin ve yapay zekâ gibi teknolojilerin gelişimi ile klasik iş piyasalarında yaşanan daralma özellikle son yıllarda girişimcilik yani hem kendi hem de başkaları için iş yaratma oldukça önemli hale gelmiştir. Daralan istihdam piyasasında özellikle yenilikçi iş fikirleri ile girişimde bulunmak isteyen insanlarda olması gereken birçok nitelik vardır ve ilk aşamada risk alabilme becerisi bu niteliklerin en önemlilerindedir. Fakat iş hayatında genel kabul görmüş olan büyük firmaların küçük firmalara göre karlılık ve verimlilik açısından her zaman daha avantajlı olduğu görüşü özellikle yeni girişimler üzerinde psikolojik ve sosyolojik baskı yapmaktadır. Yeni bir iş kurmayı planlayan bir girişimcinin en çok karşılaştığı uyarı kendisinden büyük firmalarla rekabet edemeyeceği, büyük firmaların yüksek karlı oldukları ve gerekirse karlarından biraz fedakârlıkla bu yeni kurulacak firmanın hayatta kalmasına müsaade etmeyeceği yönündedir. İş çevreleri, yatırımcılar ve yöneticilerin büyük kısmı da firma büyüdükçe verimliliğin ve karlılığın arttığını ve böylece rekabet avantajı yaratıldığını düşünmektedirler.

Bu noktada büyüklük, karlılık ve verimlilik nedir ve nasıl ölçülür sorularına cevap vermek gerekir. Firma büyüklüğü, toplam varlık (aktifler), çalışan sayısı ve sermaye büyüklükleri (özkaynak) bakımından incelenebilirken firma karlılığı ise dönemsel net kar, aktif karlılık, faaliyet karı, özkaynak verimliliği ile ölçülebilmektedir.

Literatürde firmaların karlılık performansında büyüklüğün bir etkisinin olup olmadığı tartışma konusudur. Gibrat Kanunu büyüklüğün bir şey ifade etmeyeceğini söylemektedir (Gibrat, 1931). Arrow-Debreu'nun atomistik piyasa modelinde büyüklüğün önemsiz olduğu bilinmektedir (Arrow ve Debreu, 1954). 1956 - 1962 yılları arasında Fortune 500 şirketlerini inceleyen Hall ve Weiss'e (1967) göre ise firma

* Bu çalışma danışmanlığını Prof. Dr. Faruk ALPASLAN'ın yaptığı "İMKB'de İşlem Gören Bazı Mevduat ve Katılım Bankalarının Büyüklüklerine Bağlı Olarak Karlılık ve Verimlilik Analizi" başlıklı tezden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Samsun Üniversitesi, Sivil Havacılık Yüksekokulu, Havacılık Yönetimi Bölümü, ahmetzeki@yahoo.com

büyüklüğü ile karlılık arasında bir ilişki vardır. Ama Stekler (1963) ve Osborn (1970) bu konuda tam zıt bir sonuca ulaşarak büyüklük ve karlılık arasında hiçbir ilişki olmadığını ifade etmişlerdir.

Büyüküğün karlılık ve verimlilik üzerindeki etkisini görmek için baz olarak kullanacağımız bankacılık sektörü bakımından ise karlılık performansları bakımından tam bir kafa karışıklığı mevcuttur. Alhadeff ve Alhadeff (1964) ABD’de faaliyet gösteren en büyük 200 bankanın 1930 – 1960 yılları arasındaki büyümesini kıyaslayan bir çalışmaya imza atmışlardır. Bu çalışmaya göre bu 200 bankanın sektörde faaliyet gösteren tüm bankaların ortalamasından daha yavaş büyüdüğünü tespit etmişlerdir. Ayrıca bu 200 bankanın alt kısmındaki grubun da üst kısmındaki gruba oranla daha hızlı büyüdüğünü görmüşlerdir. Rhoades ve Yeats (1974) bu çalışmanın aynısını 1960- 1971 yılları için gerçekleştirmişler ve yine büyük bankaların sistemdeki tüm bankaların büyüme oranına göre daha yavaş büyüdüğünü görmüşlerdir. Akhavein (1997) ise ABD’de bankacılıkta karlılık ve büyüklük arasında pozitif bir ilişki olduğunu söylemektedir. Bununla birlikte Akhigbe ve McNulty (2005), ABD’de faaliyet gösteren 6000’a yakın ticari bankanın 1995 – 2001 yılları arasında ki verileri incelemiş ve tüm bu yılların toplamında ortalama karlılıkta ekonomik ve istatistiksel açıdan farklılıklar bulmuşlardır. Buna göre küçük bankalar en düşük, en büyük bankalar ise en yüksek karlılığa sahiptirler.

1970 – 1989 yılları arasında Amerikan firmalarını inceleyen Dhawan (2001), Compustat (finansal verileri derleyen Capital IQ Compustat adlı şirket) verilerini kullanarak karlılığı “ faaliyet karı” olarak ele almış ve bunu toplam varlıklara (TV) oranladığında firma büyüklüğü ile ters bir ilişki bulmuştur.

Görüldüğü gibi büyüklük ve karlılık ilişkisini inceleyen mevcut birçok ampirik çalışma farklı sonuçlar elde etmişlerdir.

1.1. Firma Teorileri

Karlılık ve verimlilik ile alakalı olarak firmaların neden büyüdüğü ile ilgili teoriler de önemlidir. Kumar, Rajan ve Zingales (2001) bu teorileri 3 kategori altında sınıflandırmıştır. Bunlar: Teknolojik, organizasyonel ve kurumsal teorilerdir.

Bu sınıflandırma firmanın üretim teknolojisine mi organizasyonel yapıya mı yoksa firmanın faaliyet gösterdiği kanuni çevre ve ortaklar arası ilişkilere mi daha fazla önem verdiği ile belirlenir. Teoriler genelde zımnen büyüklük ile karlılık arasında bir ilişki varmış varsayımına sahiptirler. Ve bu teoriler özellikle “en uygun büyüklük” veya ölçek ekonomisine ya da pazar payının küçüklüğü konularına açıklık getiriler.

1.1.1. Teknolojik Teoriler

Teknolojik teoriler, fiziksel sermaye, ölçek ekonomisi ve faaliyet alanının en uygun firma ölçeğini ve bu sebeple de karlılığı belirleyen faktörler olduğu üzerinde dururlar. Bu teoriler üretim süreçlerine ve üretim yapabilmek için sermaye gerekliliğine odaklanır. Ölçek ekonomisini artırmak sabit maliyetleri yüksek üretim çıktısının üzerine dağıtmaya ve bu şekilde de ortalama üretim maliyetlerinin düşürülmesine sebep olmaktadır. Düşen ortalama üretim maliyeti sermaye kazancının (Aktif Karlılık) sebep olmaktadır ki bu durum firma büyüdükçe artış gösteren bir durumdur.

1.1.2. Organizasyonel Teoriler

Organizasyonel teoriler, karlılık ve büyüklüğü organizasyonel işlem maliyetleri, vekâleten yönetme maliyetleri (Jensen ve Meckling, 1976) ve denetim maliyetleri ile birlikte bağlantılı olarak kabul eder. Ayrıca *Kritik Kaynaklar* (Grassmann ve Hart, 1986 ve Rajan ve Zingales, 2001) ile Yetkinlik (Foss, 1993 ve Niman, 2002) de bu teorilere dâhil edilebilir.

İşlem maliyetleri, bir organizasyonda planlama, adaptasyon ile görevlerin tamamlanması ve performans takip süreç maliyetlerini içerir. Bu maliyet ayrıca sözleşmelerin ön hazırlık ve müzakere aşamalarında ortaya çıkan maliyetler ile anlaşmazlık durumunda ortaya çıkan maliyetleri de kapsar (Williamson, 1981).

Vekâleten yönetim maliyeti ortaklar arasında asimetrik bilgiler ve kendi menfaatlerini gözetir tavırlar yüzünden ortaya çıkan menfaat çatışmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Burada öne çıkan varsayım halka açık firma yöneticilerinin ve çalışanlarının yapılacak yatırım sermaye maliyetini karşılamayacak olsa bile, kendi maaşları, kariyer fırsatları, ikramiye, yan gelir ve iş güvenliklerinin firma büyüklüğüne bağlı olduğunu düşünerek bunları garantiye almak için şirketi büyütmeye çalışacaklarıdır. Büyüyen firma aynı zamanda yönetsel katmanların ve idari personel sayısının artmasına sebep olacağından firmanın güncel durumlara karşı tepki süresi gün geçtikçe yavaşlayarak firmaya bürokrasi hâkim olacak ve işler uzamaya başlayacak ve sonuçta da ödüllendirme, performans yerine şirket politikası üzerinden gerçekleşecektir (Jensen ve Meckling, 1976).

Diğer şartlar eşit tutulduğunda kontrol mekanizması (idari katman sayısı) ne kadar fazla ise işlem ve vekâleten yönetim maliyetleri o kadar fazla olacaktır. Sonuç olarak bu teori, işlem, vekâleten yönetim ve

denetim maliyetlerinin bir noktada öyle bir seviyeye ulaşacağını öne sürmektedir ki artık bu maliyet ölçek ekonomisinden gelen faydayı ortadan kaldırır ve bu noktada bir firmanın karlılık olarak en uygun büyüklüğü de böylece belirlenmiş olur.

Kritik kaynaklar teorisine göre firma büyüklüğünün tespitinde girişimci ve şirket sahibinin varlıklar, teknoloji ve fikri haklar gibi kaynaklara hâkimiyeti esastır. Yapılan çalışmalar resmi makamlar ve kanunlar firma sahiplerine bu kritik kaynaklarla ilgili sağladıkları korumayı artırdıkça firma büyüklüğünün arttığını göstermektedir (Rajan ve Zingales, 2001). Rojan ve Zingales girişimcinin maddi olmayan faktörleri kontrol edebilme kabiliyetinin ki bu firma karlılığını artırıcı bir durumdur, şirket büyüklüğü ile bağlantısını kuran bir model oluşturmuşlardır. Bu maddi olmayan faktörlerin önemi arttıkça, firmanın büyümesi daha az ihtimal dâhilinde olacaktır. Bu noktada, kritik kaynaklar teorisi karlılık ve büyüklük arasında büyüme arttıkça karlılık düşer yaklaşımını benimsemektedir. Bu teoriye göre “küçük” firmaların “büyük” firmalardan kurumsal çerçevede daha az kar edeceği de iddia edilemez.

Yetkinlik teorisi firmanın alternatif sermaye maliyetinden (üretim fazlası, ekonomik rant, pozitif net bugünkü değer projeleri) daha fazla kazanmasına sebep veren yetkinlikler toplamı olduğunu varsaymaktadır (Foss, 1993 ve Niman, 2002). Bu yetkinlikler, dominant üretim teknolojilerini, üstün pazarlama becerilerini, üstün Ar-Ge becerilerini ve buna benzer şeyleri içerebilir. Burada önemli nokta, bir veya birden fazla yeterliliğin firmanın rekabetçi kalmasına ve orta düzey bir kazançtan daha fazla kazanç sağlamasına olanak sağlamasıdır. Fakat firmanın pozisyonunu koruması için diğer firmaların bu firmaya ait üstün özelliklere veya sırlara sahip olmaması gerekir.

Bu noktada yetkinlik teorisi kritik kaynaklar teorisinin içine katılır ve artık burada yetkinlik kritik bir kaynak olarak düşünülür (Kaen, 2003). Toplumda genel kabul gören görüş sırların yayılıp ortaya çıkmasının engellenmesinin en önemli yolunun bu sırları mümkün olan en az kişi ile paylaşmak olduğu yönündedir. Bunu firma teorileri ile bağdaştırdığımızda şirket sırlarını yani özel tekniklerini, özel iş yapılarını ve özel bağlantılarını ne kadar çok insan bilirse şirkete özel değer katan bu özelliklerin kaybedilmesi o kadar hızlı olacaktır. Çalışanların bir kısmı bu özel bilgilere sahip olduktan sonra kendi işlerini açmayı düşünebilirler. Bir kısmı da rakip firmalara bu değerli bilgilerle yüksek ücretlerle transfer olabilir. Bu bakımdan olay değerlendirildiğinde firma sırlarının yayılmasını istemeyen firma sahiplerinin daha az kişi ile çalışmayı düşünmesi doğaldır. Bu da firmanın sırlarını korumak firmanın büyümesine bir engel teşkil edecek demektir.

Bununla birlikte yetkinlik teorileri küçük firmaların büyük firmalardan daha az veya çok kar ettiğini varsaymamaktadır. Bu teorinin cezbedici noktalarından birisi “küçük” firmaların “büyük” firmalar kadar karlı olabileceğini çünkü bir sektörde faaliyet gösteren firmaların kendilerine özgü farklı yetenekleri olduğunu ve bununla artı kazançlar sağlayabileceklerini söylemesidir. Niman’ın söylediği gibi “Ayakta kalmak daha iyi olmaktan ziyade yeteri kadar farklı olmakla olur.”. Aslında “küçük” firmalar tek ve küçük bir alandaki yetkinliklerinden dolayı “büyük” firmalardan daha karlı olabilirler. Firmaların “küçük” kalması faaliyet gösterilen alandaki pazarın küçüklüğüne ve/veya firmanın sırlarını kaybetmeme isteğine bağlanabilir.

1.1.3 Kurumsal Teoriler

Yasal sistemler, anti-tröst (tekel karşıtı), patent koruma, pazar büyüklüğü ve finansal piyasaların gelişimini firma büyüklüğüne bağlayan teoriler kurumsal teorilerdir. Bankacılık gibi sermaye yoğun firmaların etkili ve verimli bir hukuki sistem olan ülkelerde ve Ar-Ge yoğun firmaların ise güçlü patent koruma olan ülkelerde büyüme gösterdikleri bilinmektedir.

1.2. Firma Teorilerinin Birleştirilmesi

Teknolojik ve organizasyonel teoriler birleştirildiğinde firma büyüklüğü ile karlılık arasında bir ölçek ekonomisi, işlem ve vekâletle yönetim maliyetleri arasında ise bir al - ver vardır.

İlk başta ölçek ekonomisi daha düşük ortalama birim maliyetine yol açar. Buradan elde edilen fayda ortaklar arasında paylaştırılacağı gibi, eğer rekabet artarsa, ürün satış fiyatlarında indirim olarak da kullanılabilir.

Rekabetin arttığı ve bunun sonucunda ürün fiyatlarını düşüğü bir ortamda en düşük birim üretim maliyeti olan en ucuz fiyatı sunabilir. Eğer birim maliyeti büyüklüğün azalan bir fonksiyonu ise ve küçük firmaların ürettikleri ürünler büyük firmaların ürettikleri ürünlerin benzerleri ise bu durumda küçük firmalar ürünlerini ya büyük firmalarınkine eşit veya daha düşük miktarlarda sunmak zorunda kalırlar. Sonuç olarak her birim için daha düşük kar ve daha düşük yatırıma dönüş (ROI) ortaya çıkar. Alternatif olarak, ölçek ekonomisinin olmadığı yerlerde ortalama birim maliyet ile firma büyüklüğü arasında bir ilişki olmayacaktır. O zaman orta ve büyük firmaların, örneğin, eşit şekilde kar ettikleri görülebilecektir (Kaen, 2003).

Bu noktada organizasyonel teorileri yani işlem, vekâletle yönetim ve denetim maliyetleri için içine sokulmaya başlanabilir. Firma büyüdükçe bu maliyetler artmaya başlayarak ölçek ekonomisinin sağladığı faydayı ortadan kaldırmaya başlarlar.

Ölçek ekonomisinin sonlandığı yerde yani artık yapılan üretimin birim maliyetler üzerine iyileştirici etkilerinin kalktığı yerde büyümeye devam etmek daha yüksek organizasyonel maliyete ve bu da daha yüksek birim maliyete yol açacaktır. Bunun tabii sonucu olarak genel karlılık düşecektir ve böylece firma ortaklarının menfaatlerini maksimize etmek amacıyla yönetilen ve rekabetçi bir ortamda faaliyet gösteren bir firmanın büyümesine organizasyonel maliyetler set çekecektir.

Kritik kaynaklar ve yetkinlik teorileri dikkate alındığında bu olay daha da karmaşıklaşır. Hem kritik kaynaklar hem de yetkinlik teorileri firma büyümesine direk (sırları saklamak amacıyla) veya dolaylı (firmanın mal veya hizmet ürettiği piyasanın büyüklüğü yüzünden) olarak sınırlandırır (Kaen, 2003).

Özellikle yetkinlik teorisi bu noktada sıkıntı yaratır çünkü yetkin firmalar farklı bir üretim aracına sahip olabilirler. Sonuç olarak yetkinlik teorisini yani firmanın kendine has üretim, pazarlama ve bağlantıları yüzünden elde ettiği avantajlı durum ile teknolojik teori ile yani ölçek ekonomisinin nihai hedef olduğu ve ölçek ekonomisine ulaşan firmaların daha karlı olduğu varsayımını iç içe koyarsak bu firma büyüklüğü ile karlılık arasında negatif bir korelasyon olup olmadığını söyleyebilir. Ayrıca hiçbir ilişki de mevcut olmayabilir.

Kendine has "sırları" (özel üretim tekniği, özel hammadde temin anlaşması, özel ve küçük pazar sahipliği vb.) olan yetkin firmaların büyüdükçe işlem ve vekâleten yönetim masraflarının olacağı ise ayrı bir konudur. Şayet öyle olursa büyüklük ve karlılık negatif korelasyon gösterir. Değilse hiçbir ilişki mevcut değildir.

Büyüme ve karlılık için şu şekilde bir sonuç beklenebilir: Ya bilanço bazlı karlılık ilk başta yükselir ve sonra büyüklüğe bağlı olarak ya artış tamamen durmuş olabilir ya da karlılık düşmüş olabilir hatta büyüklük ile karlılık arasında hiçbir ilişki mevcut değildir.

Sonuç olarak bu çalışma sonucunda firmaların büyüklükleri arttıkça karlılıklarının artıp artmadığına, küçük firmaların büyük firmalar ile küçüklük büyüklük bağlamında rekabetlerinin mümkün olup olmadığına, ayrıca 2008 - 2009 yıllarında yaşanan global krizin bankalar özelinde firmaları büyüklüklerine göre nasıl etkilemiş olacağını da görmeye çalışacağız.

2. MATERYAL VE YÖNTEMLER

Bu çalışmada yaptığımız araştırmalar ile Türkiye'de faaliyet gösteren finansal kuruluşlardan olan ve İMKB'de işlem gören mevduat ve katılım bankalarının büyüklükleri ve karlılıkları arasındaki ilişki ortaya konmaya çalışılacaktır.

Ülkemizde firma büyüklüğünün verimlilik ve karlılık üzerindeki etkisini en doğru veri seti ile ölçebilmek için en doğru yol farklı sektörlerden irili ufaklı firma verilerine erişerek bunlar üzerinden bir analiz yapmaktır. Fakat borsa dışından firmaların ilgili verilerine ulaşmak mümkün olmadığından ve özellikle de küçük firmalarda yüksek oranda görülen kayıt dışılık sebebi ile analizlerden en doğru sonuçları alabilmek için bu analiz için İMKB'de işlem gören bankalar seçilmiştir. Bilindiği gibi borsalarda işlem gören her firma için olduğu gibi bankalar da Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) düzenlemelerine tabii kuruluşlardır. Bu düzenlemeler firmalar tarafından verilen bilgilerin şeffaf ve doğru olmasını sağlamaktadırlar. Bankacılık sektöründe bu şeffaflık ve doğruluk bir adım daha ilerdedir. Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) Türkiye'de faaliyet gösteren bankaları günlük olarak takip etmekte ve bankacılık ile ilgili tüm bilgilerin tam doğru, güvenilir ve şeffaf olmasını yani ulaşılabilir olmasını sağlamaktadır. Bu sayede bankaların büyüklükleri ile karlılık performansları arasında bir ilişki olup olmadığını ölçmek için kullanılacak veri seti ile ilgili hiçbir soru işareti bulunmamaktadır ve bu çalışma ile bu konuda elde edilecek sonuçların olabildiğince doğru sonuçlar vermesi beklenmektedir.

Veri seti için 2003-2011 dönemi kullanılmıştır. Bu dönemin seçiminde amaç Türkiye'de 2000'li yılların başlarında yaşanan büyük ekonomik yıkıntının etkisini izole etmektir. BDDK kuruluşunu tamamlamadan önce ve tam fonksiyon icra etmeye başlamadan önceki dönemlere ait verilerin sağlığı ile ilgili büyük şüpheler bulunmaktadır. 2000'li yıllarda yaşanan banka iflasları, devlet el koymaları, TMSF operasyonları ve siyasi istikrarsızlıklar bankacılık sektöründe derin şüphe ve güvensizlikler olduğunu göstermektedir.

Ayrıca 2008-2009 yıllarında yaşanan ve dünyanın görmüş olduğu en büyük finansal krizlerden biri olan ABD kaynaklı krizin küçük ve büyük bankalar üzerinde nasıl bir etki yaptığını da bu çalışma ile görmek mümkün olabilecektir. Krizle birlikte o dönemde yaşanan sektörel küçülmeler sermaye azalmaları

ile karlılık arasında bir ilişki olup olmadığını istatistiksel açıdan inceleme çalışmamızı daha da önemli kılmaktadır.

Araştırmaya konu olan 8 bankanın 6'sı mevduat bankalarından 2'si ise katılım bankalarından seçilmiştir. Mevduat bankaları İMKB'de işlem gören orta ve büyük bankalardan seçilirken, Türkiye'deki payları mevduat bankasına göre çok düşük düzeyde olan katılım bankaları da küçüklükleri bakımından seçilmiştir.

Sonuç olarak, iş yapıları farklı olsa da içinde buldukları pazarın aynı pazar olması, getiri noktasında rekabet içinde olmaları (katılım bankalarının pazardan pay kapmak için gösterdiği çabalar) dikkate alındığında mevduat ve katılım bankalarının sayısal sonuçlarının karşılaştırılması mümkün görülmektedir. Katılım bankalarının "küçük" yapıları ile seçilen mevduat bankalarının "büyük" yapıları yapacağımız çalışmada büyüklük ile karlılık arasında bir ilişki olup olmadığını ortaya koymada bize yardımcı olacaktır.

Firma büyüklüğü farklı şekillerde ölçülebilir. Varlıklar, satışlar, çalışan sayısı ve katma değer genel olarak kullanılan ölçülerdir. Sermaye girişinden kaynaklanan ölçek ekonomisine yoğunlaşmış olan teknoloji teorisi için varlıklar veya satışlar büyüklük ölçüsü olarak öne çıkar (Kumar, Rajan ve Zingales, 2001). Bununla birlikte organizasyonel teori bağlamında varlıklar veya satışlar büyüklük ölçümü olarak o kadar da iyi bir ölçü değildir. Bu teori için duyulan ana kaygı işlem, vekâleten yönetim ve denetim maliyetlerinin karlılığı etkilemesidir. Bu maliyetler fiziksel varlıklardan ziyade büyüme ile gelen hiyerarşik yapı yüzündendir. Kısaca katma değer ve çalışan sayısı organizasyonel teori için varlık veya satışlardan daha iyi bir büyüklük ölçüsüdür (Kaen, 2003). Bu çalışmada firma büyüklüğünü en iyi şekilde yansıttığına inanılan çalışan sayısı ve toplam varlıklar büyüklük göstergesi olarak alınacaktır.

Karlılığın tespiti de ayrı bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel olarak karlılık, bilanço karlılığı, varlık karlılığı, özkaynak verimliliği, net kâr marjı, net gelir, VFÖK (Vergi ve Faiz Öncesi Kar) ile VAFÖK (Vergi, Amortisman ve Faiz Öncesi Kar) olarak ölçülmektedir. Bu çalışma için karlılık ölçümünde Aktif Karlılık ve Özkaynak Verimliliği yaklaşımlarının kullanılmasının bankacılık sektörünün yapısı gereği daha doğru olacağı düşünülmüş ve veriler bu bilgilere ulaşacak şekilde toplanmıştır.

Veriler bankaların açıkladığı finansal tablolar ve faaliyet raporlarından alınmıştır. Bu bilgiler 2003 - 2011 yıllarını kapsamaktadır. Toplam aktif büyüklükleri, özkaynak büyüklükleri, net dönem karları ve çalışan sayısı ile ilgili bilgiler toplanmıştır.

Her bir banka için büyüklük ölçütü çalışan sayısı ve toplam varlık olarak, karlılık ise aktif karlılık ve özkaynak verimliliği olarak ayrı ayrı gözden geçirilmiştir. Yapılan istatistikî analizler sonucunda her bir banka için en anlamlı sonuçları veren modeller tercih edilmiştir. Analiz için Linear, Logaritmik, Ters, Kuadratik, Kübik, Güç, Artan, S - biçimli, Büyüme ve Üstel Modelleri kullanılmıştır. Bu modellerin her biri aşağıdaki ilişki biçimleri için denenmiş ve en iyi sonuçlar veren modellere çalışmada yer verilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Büyüklüğün karlılık ve verimlilik üzerindeki etkisini görmek amacıyla toplam varlık, çalışan sayısı, aktif karlılık ve özkaynak verimliliği istatistiksel modeller yardımıyla birlikte analize tutularak sonuçlar elde edilmeye çalışılmıştır.

3.1 Aktif Karlılık-Çalışan Sayısı Arasındaki İlişki

Analiz, karlılık ve verimlilik ilişkisini ortaya koymak için ilk olarak Aktif Karlılık ile Çalışan Sayısı arasındaki ilişkiye odaklanmıştır. Modellemelerin sonucuna göre (Tablo 1) aşağıdaki tablo (Tablo 2) oluşmuştur.

Tablo 1: Aktif Karlılık- Çalışan Sayısı için Modellerde Bulunan R Kareler

	AKBANK	ALBARAKA	ASYA	DENİZ	GARANTİ	HALK	VAKIF	İŞ
LİNEAR	0,553	0,076	0,000	0,010	0,448	0,500	0,173	0,213
LOGARİTMİK	0,546	0,173	0,340	0,000	0,486	0,580	0,176	0,217
TERS	0,559	0,299	0,122	0,002	0,520	0,660	0,179	0,220
KUADRATİK	0,557	0,458	0,791	0,068	0,570	0,079	0,174	0,220
KÜBİK	0,557	0,622	0,863	0,076	0,570	0,079	0,174	0,220
ARTAN	0,551	0,132	0,001	0,001	0,457	0,050	0,150	0,213
GÜÇ	0,555	0,259	0,050	0,006	0,506	0,058	0,148	0,217
S	0,559	0,419	0,149	0,014	0,555	0,086	0,148	0,220
BÜYÜME	0,551	0,132	0,001	0,001	0,457	0,050	0,150	0,213
ÜSTEL	0,551	0,132	0,001	0,001	0,457	0,050	0,150	0,213

Tablo 2: Aktif Karlılık- Çalışan Sayısı Arasındaki İlişki Özeti

BANKA	İLİŞKİ	AÇIKLAMA
AKBANK	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Aktif Karlılık düşmektedir.
ALBARAKA TÜRK	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Aktif Karlılık artmaktadır.
BANK ASYA	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça önce Aktif Karlılık artmakta sonra ise düşmektedir.
DENİZ BANK	YOK	Çalışan Sayısı'nın artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
GARANTİ BANKASI	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Aktif Karlılık artmaktadır.
HALK BANK	YOK	Çalışan Sayısı'nın artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
İŞ BANKASI	YOK	Çalışan Sayısı'nın artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
VAKIFLAR BANK.	YOK	Çalışan Sayısı'nın artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Elde Edilen bulgulara göre en büyük bankalardan Akbank'ın çalışan sayısı arttıkça aktif karlılığı düşmektedir. Çalışmada en küçük banka olan Albaraka Türk'ün ise çalışan sayısı arttıkça aktif karlılığı da artmaktadır. Diğer bir katılım bankası olan Bank Asya'da ise durum biraz daha farklıdır ve ilk yıllarda çalışan sayısı artışı aktif karlılığı da artırırken sonraki yıllarda aktif karlılıkta hızlı bir düşüş meydana gelmiş neredeyse sıfıra yaklaşmıştır. En büyük banka olan Garanti Bankası'nda ise diğer bir büyük banka olan Akbank'ın aksine çalışan sayısı ile aktif karlılık arasında çok net ve pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Yıllar geçtikçe Garanti Bankası'nın çalışan sayısına oranla aktif karlılığı da artmaya devam etmektedir. Tüm denenen modellere rağmen Deniz Bank, Halk Bankası, İş Bankası ve Vakıflar Bankası için çalışan sayısı ile aktif karlılık arasında anlamlı hiçbir ilişki bulunamamıştır.

Firma büyüklüğü teorileri çerçevesinde (yani firmaların ilk yıllarda büyüdükçe ölçek ekonomisine ulaştıkça karlılığını arttırdığını söyleyen Teknolojik Teoriler ile, şirket büyüdükçe ve çalışan sayısı arttıkça bürokrasinin arttığı ve işleyişin yavaşladığını ve bu sebeple karlılığın artış hızında veya karlılıkta düşüş olacağını ifade eden Organizasyonel Teoriler) olaya baktığımızda ilişki bulunan 4 bankanın 3'ünün (Albaraka Türk, Bank Asya ve Garanti Bankası) bu teoriye uygun hareket ettiği görülmektedir. Sadece Akbank ilk başlardan itibaren büyüme ile aktif karlılıkta devamlı bir düşüş göstermektedir ve teori ile uyuşmamaktadır.

Bu çalışmada gözlemediğimiz diğer bir nokta da 2008 -2009 yıllarında başlayan global finansal krizin bankalar üzerinde ki etkilerini belirleyebilmektir. Buna göre mevduat bankaları ile faizsiz katılım bankalarının bu krizden nasıl etkilendiklerini inceleyerek mevduat ve faizsiz bankacılığın krizler karşısında benzer mi farklı mı tepkiler verdiği de görülebilir.

İlişki bulunan 4 bankadan Akbank'ın (mevduat) krizle başlayan yıllardan itibaren aktif karlılığında ki düşüş daha belirgin hale gelmiştir. Buna rağmen diğer bir mevduat bankası Garanti Bankası ise bu yıllarda gücünü korumuş ve finansal krize rağmen aktif karlılığını her geçen yıl artırmayı başarmıştır. Diğer 2 bankadan Albaraka Türk (katılım bankası, faizsiz bankacılık) bu kriz yıllarında büyüme ile birlikte aktif karlılığını korumayı başaramamıştır. Diğer faizsiz bankacılık yapan banka olan Bank Asya ise kriz yıllarında aktif karlılık anlamında büyük bir darbe yemiş ve 2011 sonuna kadar aktif karlılığındaki düşüş hızla devam etmiştir.

Bu noktada, elde edilen karışık sonuçlar faizsiz bankacılığın (Albaraka Türk pozitif performans, Bank Asya negatif performans) veya mevduat bankacılığının (Akbank negatif performans, Garanti Bankası pozitif performans) ya da büyük bankalar (en büyük bankalar, Akbank negatif performans, Garanti Bankası pozitif performans) ile küçük bankaların (en küçük bankalar Albaraka Türk pozitif performans, Bank Asya negatif performans) hangisinin kriz karşısında daha iyi performans gösterdiğine dair bariz sonuçlar üretememektedir. İlişki bulunamayan diğer 4 banka ile ilgili bu konu da herhangi bir analiz yapmak imkânı yoktur.

3.2. Aktif Karlılık - Toplam Varlık Arasındaki İlişki

Büyükölçekte Toplam Varlığın ve karlılık olarak Aktif Karlılığın karşılaştırıldığı durumun analizi çerçevesinde Tablo 3'te istatistiksel modellemelerin sonuçları ve Tablo 4'te ise bu sonuçların ortaya koyduğu durum özetlenmiştir.

Tablo 3: Aktif Karlılık- Toplam Varlık için Modellerde Bulunan R Kareler

	AKBANK	ALBARAKA	ASYA	DENİZ	GARANTİ	HALK	VAKIF	İŞ
LİNEAR	0,528	0,010	0,040	0,007	0,281	0,003	0,089	0,202
LOGARİTMİK	0,605	0,077	0,003	0,000	0,414	0,000	0,043	0,220
TERS	0,660	0,216	0,098	0,002	0,508	0,001	0,006	0,220
KUADRETİK	0,575	0,252	0,618	0,036	0,589	0,141	0,163	0,220
KÜBİK	0,726	0,516	0,849	0,132	0,592	0,225	0,172	0,221
ARTAN	0,579	0,036	0,025	0,003	0,290	0,003	0,064	0,202
GÜÇ	0,617	0,138	0,010	0,002	0,437	0,000	0,021	0,220
S	0,629	0,312	0,124	0,016	0,560	0,001	0,000	0,220
BÜYÜME	0,579	0,036	0,025	0,003	0,290	0,003	0,064	0,202
ÜSTEL	0,579	0,036	0,025	0,003	0,290	0,003	0,064	0,202

Tablo 4: Aktif Karlılık - Toplam Varlık Arasındaki İlişki Özeti

BANKA	İLİŞKİ	AÇIKLAMA
AKBANK	VAR	Toplam Varlık arttıkça Aktif Karlılık düşmektedir.
ALBARAKA TÜRK	YOK	Toplam Varlık artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
BANK ASYA	VAR	Toplam Varlık arttıkça önce Aktif Karlılık artmakta sonra düşmekte ve yine artmaktadır.
DENİZ BANK	YOK	Toplam Varlık artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
GARANTİ BANKASI	VAR	Toplam Varlık arttıkça Aktif Karlılık artmaktadır.
HALK BANK	YOK	Toplam Varlık artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
İŞ BANKASI	YOK	Toplam Varlık artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
VAKIFLAR BANK.	YOK	Toplam Varlık artışı ile Aktif Karlılık arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

En büyük bankalardan Akbank'ın toplam varlığı arttıkça aktif karlılığı düşmektedir. Bank Asya'da ise durum biraz farklıdır ve ilk yıllarda toplam varlık artışı aktif karlılığı da artırırken sonraki yıllarda aktif karlılıkta hızlı bir düşüş meydana gelmiş neredeyse sıfıra yaklaşmıştır. En büyük banka olan Garanti Bankası'nda ise diğer bir büyük banka olan Akbank'ın aksine toplam varlık ile aktif karlılık arasında pozitif bir ilişki olduğu görülmüştür. Yıllar geçtikçe Garanti Bankası'nın çalışan sayısına oranla aktif karlılığı yatay seyretmeye başlamıştır. Tüm denenen modellere rağmen Albaraka Türk, Deniz Bank, Halk Bankası, İş Bankası ve Vakıflar Bankası için toplam varlık ile aktif karlılık arasında anlamlı hiçbir ilişki bulunamamıştır.

Firma teorileri çerçevesinde ilişki bulunan 3 bankadan 2'si (Bank Asya, Garanti Bankası) önce aktif karlılığını artırmış ve sonra ya karlılık artış hızı yavaşlamış veya karlılıkta düşüş olmuştur. Akbank ise teori dışında hareket ederek ilk yıldan son yıla kadar düşüş trendindedir. İlişki bulunan 3 bankadan Akbank'ın krizle başlayan yıllardan itibaren aktif karlılığında ki düşüş daha belirgin hale gelmiştir. Garanti Bankası ise bu yıllarda gücünü korumuş ve finansal krize rağmen aktif karlılığını korumayı başarmıştır. Bank Asya ise kriz yıllarında aktif karlılık anlamında büyük bir darbe yemiş ve 2011 sonuna kadar aktif karlılığındaki düşüş hızla devam etmiştir.

Bu noktada da elde edilen karışık sonuçlar faizsiz bankacılığın (Bank Asya negatif performans) veya mevduat bankacılığının (Akbank negatif performans, Garanti Bankası pozitif performans) ya da büyük bankalar (Akbank negatif performans, Garanti Bankası pozitif performans) ile küçük bankaların (Bank Asya negatif performans) hangisinin kriz karşısında daha iyi performans gösterdiğine ışık tutmamaktadır. İlişki bulunamayan diğer 5 banka ile ilgili bu konuda herhangi bir analiz yapmak imkânı yoktur.

3.3 Özkaynak Verimliliği - Çalışan Sayısı Arasındaki İlişki

Büyükölçekte olarak Çalışan Sayısının ve verimlilik ölçütü olarak Özkaynak Verimliliğinin karşılaştırıldığı durumun analizi çerçevesinde Tablo 5'te istatistiksel modellemelerin sonuçları ve Tablo 6'da ise bu sonuçların ortaya koyduğu durum özetlenmiştir.

Tablo 5: Özkaynak Verimliliği - Çalışan Sayısı için Modellerde Bulunan R Kareler

	AKBANK	ALBARAKA	ASYA	DENİZ	GARANTİ	HALK	VAKIF	İŞ
LİNEAR	0,466	0,089	0,709	0,002	0,119	0,202	0,316	0,606
LOGARİTMİK	0,456	0,022	0,598	0,011	0,159	0,167	0,332	0,638
TERS	0,445	0,001	0,464	0,025	0,199	0,133	0,347	0,664
KUADRETİK	0,495	0,326	0,770	0,245	0,587	0,316	0,357	0,732
KÜBİK	0,504	0,857	0,786	0,299	0,624	0,308	0,357	0,738
ARTAN	0,454	0,045	0,735	0,004	0,182	0,188	0,383	0,631
GÜÇ	0,438	0,003	0,594	0,015	0,233	0,152	0,395	0,670
S	0,421	0,017	0,441	0,031	0,285	0,118	0,404	0,702
BÜYÜME	0,454	0,045	0,735	0,004	0,182	0,188	0,383	0,631
ÜSTEL	0,454	0,045	0,735	0,004	0,182	0,188	0,383	0,631

Tablo 6: Özkaynak Verimliliği - Çalışan Sayısı Arasındaki İlişki Özeti

BANKA	İLİŞKİ	AÇIKLAMA
AKBANK	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Özkaynak Verimliliği düşmektedir.
ALBARAKA TÜRK	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Özkaynak Verimliliği önce artmakta sonra düşmekte ve yine artmaktadır.
BANK ASYA	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Özkaynak Verimliliği düşmektedir.
DENİZ BANK	YOK	Çalışan Sayısı'nın artışı ile Özkaynak Verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
GARANTİ BANKASI	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Özkaynak Verimliliği önce artmakta sonra ise düşmektedir.
HALK BANK	YOK	Çalışan Sayısı'nın artışı ile Özkaynak Verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
İŞ BANKASI	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Özkaynak Verimliliği artmaktadır.
VAKIFLAR BANK.	VAR	Çalışan Sayısı arttıkça Özkaynak Verimliliği düşmektedir.

Akbank'ın çalışan sayısı arttıkça özkaynak verimliliği düşmektedir. Çalışan Sayısı ile özkaynak verimliliği arasında net bir negatif ilişki mevcuttur. Albaraka Türk'ün ise çalışan sayısı arttıkça özkaynak verimliliği ilk yıllarda artmış sonra keskin bir düşüş göstermiştir. Albaraka Türk ile ilgili grafik düşüşün sonlandığına ve artık yükselişin başlayabileceğine işaret etmektedir. Bank Asya'da özkaynak verimliliği ile çalışan sayısı arasında çok net bir negatif ilişki mevcuttur ve Bank Asya grafiği özkaynak verimliliğinde ki düşüşün henüz sonlanmadığına işaret etmektedir. Garanti Bankası'nda ise çalışan sayısı arttıkça özkaynak verimliliği ilk yıllarda artmış sonra keskin bir düşüş göstermiştir. İş Bankası'ndaki durum diğer tüm bankalardan farklıdır ve çalışan sayısı artışı ile özkaynak verimliliği arasında net bir pozitif ilişki vardır. Vakıflar Bankası'nın çalışan sayısı arttıkça özkaynak verimliliği düşmektedir. Çalışan sayısı ile özkaynak verimliliği arasında negatif bir ilişki mevcuttur. Tüm denenen modellere rağmen Deniz Bank ve Halk Bankası için çalışan sayısı ile özkaynak verimliliği arasında anlamlı hiçbir ilişki bulunamamıştır.

Firma teorileri çerçevesinde ilişki bulunan 6 bankadan 3'ü (Albaraka Türk, Garanti Bankası ve İş Bankası) önce aktif karlılığını artırmış ve sonra ya karlılık artış hızı yavaşlamış ve ya karlılıkta düşüş olmuştur. Diğer 3 banka (Akbank, Bank Asya ve Vakıflar Bankası) ise teori dışında hareket ederek ilk yıldan son yıla kadar düşüş trendindedir.

İlişki bulunan 6 banka incelendiğinde global krizin Akbank, Bank Asya ve Vakıflar Bankası'nı çalışan sayısı ve özkaynak verimliliği bağlamında net ve negatif olarak etkilediği görülmüştür. Albaraka Türk'te etki önce negatif yönlü olmuş sonra ise yukarıya doğru bir hareket başlangıcı görülmektedir. Garanti Bankası'da global krize kadar devam ettirmiş olduğu iyi performansını devam ettirememiş ve krizle beraber negatife dönmüştür. İlişki bulunan bankalardan sadece İş Bankası'nın ilk yıllardan beri devam ettirdiği verimlilik artışını kriz yıllarında da sürdürdüğü görülmüştür.

Tüm bu sonuçlar birlikte analiz edildiğinde büyüklük ile küçüklüğün veya mevduat bankacılığı ile faizsiz bankacılığın kriz karşısında belirgin bir duruş gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Genelde kriz

yıllarında özkaynak verimliliğinin büyüklük veya banka çeşidine bakmaksızın bankalar üzerinde negatif bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir. İlişki bulunamayan diğer 2 banka ile ilgili bu konuda herhangi bir analiz yapmak imkânı yoktur.

3.4 Özkaynak Verimliliği - Toplam Varlık Arasındaki İlişki

Büyüklük olarak Toplam Varlığın ve verimlilik ölçütü olarak Özkaynak Verimliliğinin karşılaştırıldığı durumun analizi çerçevesinde Tablo 7’te istatistiksel modellerin sonuçları ve Tablo 8’de ise bu sonuçların ortaya koyduğu durum özetlenmiştir.

Tablo 7: Özkaynak Verimliliği- Çalışan Sayısı için Modellerde Bulunan R Kareler

	AKBANK	ALBARAKA	ASYA	DENİZ	GARANTİ	HALK	VAKIF	İŞ
LİNEAR	0,506	0,171	0,778	0,004	0,013	0,357	0,354	0,517
LOGARİTMİK	0,490	0,080	0,671	0,003	0,084	0,447	0,394	0,644
TERS	0,452	0,004	0,480	0,020	0,186	0,483	0,364	0,684
KUADRETİK	0,507	0,196	0,780	0,249	0,507	0,609	0,413	0,782
KÜBİK	0,528	0,497	0,812	0,300	0,629	0,655	0,415	0,854
ARTAN	0,524	0,117	0,843	0,001	0,034	0,367	0,432	0,561
GÜÇ	0,476	0,040	0,687	0,006	0,139	0,456	0,472	0,711
S	0,411	0,001	0,467	0,024	0,277	0,489	0,438	0,774
BÜYÜME	0,524	0,117	0,843	0,001	0,034	0,367	0,432	0,561
ÜSTEL	0,524	0,117	0,843	0,001	0,034	0,367	0,432	0,561

Tablo 8: Özkaynak Verimliliği - Toplam Varlık Arasındaki İlişki Özeti

BANKA	İLİŞKİ	AÇIKLAMA
AKBANK	VAR	Toplam Varlık arttıkça Özkaynak Verimliliği düşmektedir.
ALBARAKA TÜRK	YOK	Toplam Varlık artışı ile Özkaynak Verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
BANK ASYA	VAR	Toplam Varlık arttıkça Özkaynak Verimliliği düşmektedir.
DENİZ BANK	YOK	Toplam Varlık artışı ile Özkaynak Verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
GARANTİ BANKASI	YOK	Toplam Varlık artışı ile Özkaynak Verimliliği arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.
HALK BANK	VAR	Toplam Varlık arttıkça Özkaynak Verimliliği artmaktadır.
İŞ BANKASI	VAR	Toplam Varlık arttıkça Özkaynak Verimliliği artmaktadır.
VAKIFLAR BANKASI	VAR	Toplam Varlık arttıkça Özkaynak Verimliliği düşmektedir.

Akbank’ın toplam varlığı arttıkça özkaynak verimliliği düşmektedir. Toplam varlık ile özkaynak verimliliği arasında net bir negatif ilişki mevcuttur. Bank Asya’da özkaynak verimliliği ile toplam varlık arasında çok net bir negatif ilişki mevcuttur ve Bank Asya grafiği özkaynak verimliliğinde ki düşüşün henüz sonlanmadığına işaret etmektedir. Halk Bankası’nda ise toplam varlık arttıkça özkaynak verimliliği ilk yıllarda keskin olmak üzere artmaya devam etmektedir ve toplam varlık artışı ile özkaynak verimliliği arasında pozitif bir ilişki mevcuttur. İş Bankası’nda toplam varlık arttıkça özkaynak verimliliği ilk yıllarda keskin olmak üzere artmaya devam etmektedir ve toplam varlık artışı ile özkaynak verimliliği arasında pozitif bir ilişki vardır. Vakıflar Bankası’nın toplam varlığı arttıkça özkaynak verimliliği düşmektedir. Toplam varlık ile özkaynak verimliliği arasında negatif bir ilişki mevcuttur. Tüm denenen modellere rağmen Albaraka Türk, Deniz Bank ve Garanti Bankası için toplam varlık ile özkaynak verimliliği arasında anlamlı hiçbir ilişki bulunamamıştır.

Firma teorileri çerçevesinde ilişki bulunan 5 bankadan 2’sinin (Halk Bankası ve İş Bankası) önce aktif karlılığını artırmış ve sonra karlılık artış hızları yavaşlamıştır. Diğer 3 banka (Akbank, Bank Asya ve Vakıflar Bankası) ise teori dışında hareket ederek ilk yıldan son yıla kadar düşüş trendindedir.

İlişki bulunan 5 banka incelendiğinde global krizin Akbank, Bank Asya ve Vakıflar Bankası'nı toplam varlık ve özkaynak verimliliği bağlamında net ve negatif olarak etkilediği görülmüştür. Garanti Bankası da global krize kadar devam ettirmiş olduğu iyi performansını devam ettirememiş ve krizle beraber negatife dönmüştür. İş Bankası ve Halk Bankası'nın ise ilk yıllardan beri devam ettirdikleri verimlik artışını kriz yıllarında da sürdürdükleri görülmüştür. İlişki bulunamayan diğer 3 banka ile ilgili bu konuda herhangi bir analiz yapmak imkânı yoktur.

Tüm büyüklük ve karlılık senaryolarında neredeyse yarıya yakın bankada anlamlı hiçbir ilişki bulunamaması Gibrat (1931), Stekler (1963) ve Osborn (1970) ile benzer sonuçlara ulaşmayı sağlamıştır. Bununla birlikte, ilişki bulunan bazı bankalardaki büyüklük ile karlılık arasındaki negatif ilişki, büyüklük ile karlılık arasında negatif bir ilişki olduğunu savunan, Goddard, Takavali ve Wilson (2005), Alhadeff ve Alhadeff (1964) ve Rhodes ve Yeats'e (1974) hak vermemize imkân sağlamaktadır. Karlılık ile büyüklük arasında pozitif bir ilişki bulunan bazı bankalar için ise Hall ve Weisse (1967), Schmalensee (1989), Akhavein (1997) ve Akhigbe ve McNulty'nin (2005) görüşlerine katılmak mümkündür.

Kısaca, 8 bankanın analizinden elde edilen sonuçların bir kısmı pozitif, bir kısmı negatif ve bir kısmı da hiçbir ilişki olmadığını ortaya koymakta ve bu da büyüklük ile karlılık arasında beklenen netlikte bir ilişki olmadığı yönünde bir kanaat oluşturmaktadır. Çalışma, diğer çalışmalarda görülen belirsizliklere uygun sonuçlar üretmiştir ve herhangi bir yönde net bir kanaat belirtmeye imkân vermemektedir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tüm bu sonuçlar birlikte analiz edildiğinde büyüklük ile küçüklüğün veya mevduat bankacılığı ile faizsiz bankacılığın kriz karşısında belirgin bir duruş gösterdiğini söylemek mümkün değildir. Genelde kriz yıllarında özkaynak verimliliğinin büyüklük veya banka çeşidine bakmaksızın bankalar üzerinde negatif bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir.

Bu çalışma ile İMKB'de işlem gören 6 mevduat ve 2 katılım bankası olmak üzere toplam 8 bankanın 2003 - 2011 yılları arasındaki verileri bankaların büyüklükleri ile karlılık ve verimlilikleri arasında herhangi bir ilişkinin mevcudiyetini tespit etmek amacıyla analize tabi tutulmuştur.

İMKB'de işlem gören bankalar hem İMKB kriterleri gereği iç ve dış sıkı denetime tabi olduklarından hem de bankaların her adımı BDDK tarafından günlük takip edildiğinden bu çalışma için bu bankaların en sağlam veri gücüne sahip olacağı düşünülmüştür.

Veri setini içine alan yıllar bakımından (9 yıl), çalışmanın uzun vadeli bir dönemi analiz imkânı olamamıştır ve bu çalışmanın sonuçlarını sınırlandıran bir etki içerebilir. Fakat 2003 yılı öncesi Türkiye'nin yaşadığı iç karışıklıklar, banka iflasları, el koymaları, denetleyici kurum eksiklikleri ve bundan dolayı sağlam verilere ulaşamama, 2003 yılından öncesine gitmeyi çalışmanın sağlığı açısından mümkün kılmamaktadır. Bu sebeple özellikle BDDK'nın etkin rol oynamaya başladığı ve bankalar üzerinde hâkim bir denetleyici rol oynamaya başladığı yıllar veri setinde incelemeye alınmıştır.

Yukarıda yapılan analizler sonucunda veriler bazı bankalar için aktif karlılık - çalışan sayısı, aktif karlılık - toplam varlık, özkaynak verimliliği - çalışan sayısı ve özkaynak verimliliği - toplam varlık senaryolarında herhangi bir ilişki bulunamamıştır.

Tüm bu senaryolarda ilişki bulunan bankalar krize karşı büyüklük, küçüklük ve mevduat, faizsiz bankacılık olarak analiz edilmiş ve kriz yıllarında büyüklüğü veya bankacılık çeşidi her ne olursa olsun bankaların farklı bir biçimde etkilendiği görülerek krizden büyükler daha az veya çok, küçükler de az veya çok, mevduat bankaları daha az veya çok veya katılım bankaları daha az veya daha çok etkilenmektedir hükmü çıkarılamamaktadır.

Firma teorileri ile ilgili analiz de benzer sonuçları vermiştir. Tüm senaryolar çerçevesinde analiz yapılan bankaların bir kısmında hiçbir ilişki bulunamamışken, bankaların bir kısmında firma teorileri kapsamında ilk yıllarda karlılık ve verimlikte artış ve sonraki yıllarda artışta yavaşlama veya karlılıkta düşüş gözlenirken, bazı bankalar da ise direk negatif ilişki yani ilk yıllardan son yıllara kadar karlılıkta düşüşler gözlenmiştir.

Burada elde edilen analizler sonucunda firma teorilerini destekleyici sonuç veren banka sayısının bu teoriye zıt sonuçlar veren ve ayrıca ilişki bulunmayan bankaların sayılarına oranını dikkate aldığımızda da firma teorilerinin kabulünün, yani ilk yıllarda büyüme ile karlılık arasında pozitif bir ilişkinin olması ve sonra takip eden yıllarda karlılık artışındaki hızın yavaşlaması veya karlılığın düşmesi, çok da geçerli bir sonuç olmayacağı görülmektedir.

Hiç ilişki bulunamayan bankaların bir kısmında, devlet tarafından banka birleştirmeleri, yabancılar tarafından satın alınmalar veya el değiştirmeler sonucunda yaşanan değişikliklerin etkisi olduğuna

inanılmaktadır. Bununla birlikte, uzun yıllardan beri faaliyette olan ve sahipliği değişmeyen bankaların bir kısmında da anlamlı ilişkiler bulunamamıştır.

Tüm bunların ışığı altında, bankaların büyük veya küçük olmalarının karlılığı engelleyici bir durum olmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Kriz dönemlerinde bile büyük bankaların bir kısmı kötü performans gösterirken bir kısmı güçlü performanslar göstermişlerdir. Bu durum küçük bankalar için de geçerlidir.

Aynı şekilde bankaların faizsiz veya mevduat bankacılığı yapması da karlılığı olumlu ya da olumsuz bir etken olarak gözükmemektedir.

Önemli olanın küçüklük büyüklük gözetmeksizin firmaların kendi alanlarında ve firma yönetimlerinde ki yetkinlikleri olduğu söylenebilir. Kendi alanlarına yoğunlaşmış, kendilerini benzer sektördeki firmalardan belli özelliklerle ayırabilen firmaların büyük firmalarla ve krizlerle, kendini ayırtmamış firmalara oranla daha iyi baş edebildiğine inanılmaktadır.

Firmaların büyümelerinin ille de karlılık ve verimlilik üreteceğini söylemek mümkün değildir. Büyüme ile birlikte gelen çalışan sayısı artışı bürokrasiye, bürokrasi işlerin eskiden olduğu kadar hızlı ilerleyememesine ve bu da rekabet gücünün azalmasına sebebiyet vermektedir.

Bu sebeple genel algıya ters olsa bile aslında yeni girişimlerin ve küçük firmaların büyük firmalar gibi rekabet avantajı yaratmaları, verimli ve karlı bir performans ortaya koymaları imkânı vardır ve büyük firma korkusunun yeni girişimlerin önüne toplumsal bir engel olarak konmasının girişimcilere ve topluma ve genelde de ülke ekonomisine hiçbir katkısı yoktur. Başarı küçüklük veya büyüklükten ziyade girişimcinin ürün ve/veya süreç farklılaşması oluşturmasındaki kabiliyettedir.

KAYNAKÇA

- Akbank. *Banka Verileri*. www.akbank.com/yatirimci-iliskileri/yatirim-bilgileri/faaliyet-raporu.aspx (25.05.2012).
- Akhavein, J.D., Berger A.N. and Humphrey, D.B. (1997). The effects of megamergers on efficiency and prices: Evidence from a bank profit function. *Review of Industrial Organization*, 12, 95-139.
- Akhigbe, A., and McNulty, J. (2005). Profit Efficiency Sources and Differences Among Small and Large U.S. Commercial Banks. *Journal of Economics and Finance*, 29, 289-300.
- Albaraka Türk. *Banka Verileri*. www.albarakaturk.com.tr/yatirimci_iliskileri/detay.aspx (25.05.2012).
- Alhadeff, D. and Alhadeff, C. (1964). Growth of large banks, 1930-1960. *Review of Economics and Statistics*, 46, 356-363.
- Arrow, K. J. and Debreu, G. (1954). Existence of an Equilibrium for a Competitive Economy. *Econometrica*, 22, 265-90.
- Bank Asya. *Banka Verileri*. www.bankasya.com.tr/yatirimci_iliskileri/faaliyet_raporlari.jsp (26.05.2012).
- Deniz Bank. *Banka Verileri*. www.denizbank.com/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/ (26.05.2012).
- Dhawan, R. (2001). Firm size and productivity differential: theory and evidence from panel of US firms. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 44, 269-293.
- Foss, N. J. (1993). Theories of the firm: Contractual and Competence Perspectives. *Journal of Evolutionary Economics*, V:3, 127-144
- Garanti Bankası. *Banka Verileri*. www.garanti.com.tr/tr/garanti_hakkinda/yatirimci_iliskileri/mali_tablolar_ve_sunumlar/yillik_faaliyet_raporlari.page? (27.05.2012).
- Gibrat, R. (1931). *Les inégalités économiques*, Paris : Sirey ,
- Goddard, J., Tavakoli, M. and Wilson, J. O. S. (2005). Determinants of profitability in European manufacturing and services: evidence from a dynamic panel model. *Applied Financial Economics*, 15:18, 1269-1282.
- Grossman, S. and Hart, O. (1986). The costs and the benefits of ownership: A theory of vertical integration. *Journal of Political Economy*, 619-719.
- Halk Bank. *Banka Verileri*. www.halkbank.com.tr/channels/1.asp?id=795 (26.05.2012).
- Hall, M. and Weiss, L. (1967). Firm size and profitability. *The Review of Economics and Statistics*, 49, 319-331.
- İş Bankası. *Banka Verileri*. www.isbank.com.tr/content/TR/Yatirimci_Iliskileri/Finansal_Bilgiler/Yillik_ve_Ara_Donem_Faaliyet_Raporlari-262-247.aspx (27.05.2012).
- Jensen, M. and Meckling, W. (1976). Theory of the firm: Managerial behavior, agency costs and capital structure. *Journal of Financial Economics*, 3, 305-360.
- Kaen, F.R. and Baumann, H. D. (2003). *Firm size, employees and profitability in U.S. manufacturing industries*, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=382402> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.382402>.
- Kumar, K.B., Rajan R.G. and Zingales, L. (2001). *What determines firm size?*. Working paper, University of Chicago.
- Niman, N. (2004). The evolutionary firm and Cournot's Dilemma. *Cambridge Journal of Economics*, Volume 28, Issue 2, 273 -289.
- Osborn, R.C. (1970). Concentration and profitability of small manufacturing corporations. *Quarterly Review of Economics and Business*, 10, 15-26.
- Rajan, R. and Zingales, J. (2001). The firm as a dedicated hierarchy: A theory of the origins and growth of firms. *Quarterly Journal of Economics*, 116, 805-851.
- Rhoades, S.A. and Yeats A.J. (1974). Growth, consolidation and mergers in banking. *Journal of Finance*, 29, 1397-1405.
- Schmalensee, R. (1989). Intra-Industry profitability differences in US manufacturing: 1953-1983. *Journal of Industrial Economics*, 37, 337-357.
- Stekler, H.O. (1963). *Profitability and size of firm*. Institute of Business and Economic Research, University of California, Berkeley, CA..
- Vakıflar Bankası. *Banka Verileri*. www.vakifbank.com.tr/finansal-bilgiler.aspx (27.05.2012).
- Williamson, O.E. (1981). The Economics of Organization: The Transaction Cost Approach. *The American Journal of Sociology*, 87(3), 548-577.